

Úvod k Ezdrášovi a Nehemiášovi

Pavel Moudrý

1. Jednota Ezdráša a Nehemiáša

Zvykli sme sa pozerat' na Ezdráša a Nehemiáša ako na dve oddelené knihy. V dnešných moderných bibliách sú uvádzané samostatne, avšak nebolo to tak vždy. K oddeleniu oboch kníh v hebrejskej Biblii došlo až v stredoveku, predtým tvorili jednu knihu (v Septuaginte je Ezdráš-Nehemiáš tiež ako jeden celok pod názvom 2. Ezdráš). Origenes bol prvý, kto začal rozdeľovať túto biblickú knihu a Hieronymova Vulgáta je prvou Bibliou, kde sú tieto knihy každá zvlášť.¹ Preto sa budeme na tieto dve knihy pozerat' ako na jedno spoločné dielo, ktoré má spoločného adresáta aj spoločný účel.

1.1 Autorstvo

Čo sa týka autorstva týchto kníh, tak rabínsky pisatelia uvádzajú ako spoločného autora Ezdráša a podobný pohľad mali aj Josphus a Eusebius.² Mnohí bádatelia sa pozerajú na knihy Ezdráš-Nehemiáš a knihy Paralipomenon ako na prácu jedného autora (alebo skôr záverečného redaktora). Avšak nie je úplná zhoda, či je skutočne autorom týchto kníh Ezdráš.³ Dnes by sme mohli povedať, že knihy Ezdráš a Nehemiáš pozostávajú z rôznych prameňov (úvod Ezd. 1-6; Ezdrášove pamäte Ezd. 7-10; Neh 8; a Nehemiášove pamäte Neh. 1-7; 12,27-43; 13,4-31), ktoré do dnešnej podoby spolu aj s ďalšími zdrojmi boli uzatvorené editorskou prácou "kronikára" (pričom sa vo všeobecnosti Ezd. 1-6 považuje za najmladšiu časť knihy).⁴ Každopádne Ezdráš-Nehemiáš patrí spolu s knihami Paralipomenon k najmladším spisom Starej zmluvy, preto aj v hebrejskej Biblii sú knihy Ezdráš a Nehemiáš na úplnom konci hneď pred knihami Paralipomenon.⁵ Tieto knihy sú vyvrcholením Starej zmluvy, posun oproti iným starozmluvným knihám je aj v tom, že je to "doba, kedy do popredia vstupuje obec a nie jedinec ako jej výkvet, kedy nie len chrám, ale celé mesto sa stane svätou pôdou a kedy písomné dokumenty nahradia autoritu ústnych prejavov."⁶

¹ Vid' kapitolu "Autorství, kompozice a datování" in: DILLARD, R. B. LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. s. 450. ISBN 978-80-7255-244-3. str. 170.

² FENSHAM, F. Ch. *The New International Commentary of the Old Testament: The Book of Ezra and Nehemiah*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co. 1982. s. 268. eISBN 978-1-4674-0585-0. [Kindle version]. str. 1.

³ DILLARD a LONGMAN hovoria o neznámom autorovi, FENSHAM aj WILLIAMSON spomínajú ako finálneho redaktora týchto kníh "Kronikára" a MACARTHUR považuje za autora skutočne Ezdráša. RENDTORFF spomína, že tieto knihy (Ezdráš, Nehemiáš aj knihy Paralipomenon) sú pripisované jednému autorovi, ktorého však nespomína, no poukazuje na nezávislý obsah kníh Ezdráš-Nehemiáš od kníh Paralipomenon.

⁴ Takýto záver udáva WILLIAMSON, H. G. M. *Word Biblical Commentary: Ezra-Nehemiah*, vol. 16. Grand Rapids: Zondervan, ePab edition 2018. s. 566. ISBN 978-0-310-58836-8.

⁵ *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. s. 1574. ISBN 978-3-438-05222-3.

⁶ DILLARD, R. B. LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*. str. 169.

1.2 Názov knihy

Obe knihy nesú názov podľa hlavných postáv *Ezra*, čo v preklade znamená "Tá pomoc"⁷ a *Nechemja*, čo znamená "Potešil Hospodin"⁸. Obe tieto mená nám majú pripomenúť, že pomoc aj potešenie prináša Hospodin. Hebrejské slovo *ezer* "pomoc" sa nachádza v Gn 2,20, kde sa konštatuje, že Adam, popritom ako dával mená zvieratám, nenašiel "pomoc proti sebe". Toto slovo však nevyjadruje "pomoc" vo význame niekoho nekvalifikovaného, pomocnú silu, ktorá nedokáže urobiť hlavnú prácu, ale pomoc vo význame záchrany, kedy je človek s vlastnými silami na konci. HARMAN tento výraz popisuje ako "vojenskú asistenciu"⁹, ktorou Boh vstupuje do vojen Judských kráľov a spôsobuje záchranu pred smrťou. Podobne aj obnova chrámu, múrov Jeruzalema a obnova náboženského života nie je možná bez Hospodinovej asistencie. To, že Hospodin je pomocou je hlavnou témou tejto knihy. Podobná myšlienka je aj u proroka Zachariáša, keď Zerubábel dostáva posolstvo o tom, že "nie silou ani mocou, ale mojím Duchom! - znie výrok Hospodina zástupov." (Zach 4,6b). Práve, keď sa prestaneme spoliehať na vlastné schopnosti a na vlastnú silu a dovolíme Bohu, aby nám bol pomocou, stane sa to pre nás potešením. "Hospodin potešil" (význam mena Nehemiáš) toho, kto sa spoľahol na Hospodinovu pomoc.

2. Historické pozadie

Samotná kniha Ezdráš v prvých šiestich kapitolách uvádza krátky súhrn dobového pozadia, ktorých témou je návrat z exilu a obnova chrámu. Túto časť môžeme rozdeliť na kapitoly 1-3 a 4-6. V prvých šiestich kapitolách sa "striedajú hebrejské partie (1,1-4,7; 6,19-22) s partiou aramejskou (4,8-6,18)."¹⁰ Aramejské časti sú tvorené z úradných výrokov a dobovej korešpondencie a ich sprievodného textu. To poukazuje na zvláštnosť tejto doby, kedy sa zrejme bežne používala okrem úradnej aramejčiny ešte stále aj hebrejčina.

Prvá kapitola začína Cýrusovým výnosom a podáva správu o návrate prvej skupiny Židov do Jeruzalema pod vedením judského kniežaťa Šešbaccara (viď Ezd 1,8-11) v roku "538 pred Kristom"¹¹, ktorý mal previesť chrámový poklad z Babylona do Jeruzalema. V druhej kapitole je zoznam navrátilcov, ktorý je zopakovaný aj v Neh 7. V čele tohto zoznamu sú Zerubbábel a Ješúa, ktorí v tretej kapitole vystupujú ako hlavné postavy. Tretia kapitola opisuje stavbu oltára a založenie chrámu v roku "537 pred Kristom"¹².

⁷ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. s. 630. ISBN 80-7172-865-9. str. 345.

⁸ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. str. 312.

⁹ HARMAN, M. A. "עזר" in VANGEMEREN, A. W. (ed.). *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan, 1997. 1296 s. ISBN 978-0-310-49978-7. str. 378.

¹⁰ RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská Bible a dějiny: Úvod do starozákonní literatury*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 376. ISBN 978-80-7429-541-6. str. 341.

¹¹ FENSHAM, F. Ch. *The New International Commentary of the Old Testament: The Book of Ezra and Nehemiah*. str. 5.

¹² tamtiež, str. 5.

Od štvrtej kapitoly začína ďalšia fáza, ktorá popisuje prekážky zo strany Samaritánov pri stavbe. Tieto incidenty sa odohrávajú v čase Xerxa (cca 485 pr. Kr.) a začiatok panovania Artaxerxa I. (464 pr. Kr.).¹³ Autorovi v kapitolách 4-6 nejde o podrobné chronologické usporiadanie poexilnej histórie, vyberá len niektoré udalosti, ktoré považoval za dôležité pre popis náboženského vývoja Božieho ľudu v tom čase. Zdôraznená je neustála samaritánska opozícia voči obnove náboženského života v Jeruzaleme.

V ostatných kapitolách Ezd 7 - Neh 13 sú uvedené podrobnosti o živote dvoch najdôležitejších vodcov Božieho ľudu piateho storočia - Ezdráša a Nehemiáša. Vzájomný vzťah týchto dvoch mužov je otázkou dlhých diskusií. Existujú tri prístupy k chronologickému vzťahu týchto dvoch mužov, budeme sa však držať tradičného prístupu, že Ezdráš prišiel do Jeruzalema pred Nehemiášom.¹⁴

Tento prístup je podopretý aj v Ezd. 7,8. Datovanie Ezdrášovho príchodu je na rok 458¹⁵ pr. Kr. v siedmom roku Artaxerxa I. Ezdráš prišiel s jediným cieľom - na príkaz perzského kráľa oznámiť náboženskú reformu. Po jeho reformách sa pravdepodobne vrátil do Súz. Nehemiáš prišiel do Jeruzalema r. 445 pr. Kr. ako judský guvernér menovaný kráľom Artaxerxom. Podarilo sa mu postaviť hradby, ekonomicky reorganizoval Júdu a obnovil náboženskú prax, ktorá sa po Ezdrášovom odchode prestala používať. Počas dvanásťročného Nehemiášovho pobytu v Jeruzaleme sa Ezdráš vrátil a podporil Nehemiáša v jeho reformách.

2.1 Staroveký blízky východ v časoch Ezdráša a Nehemiáša.¹⁶

Nabukadnecarovým dobytím Jeruzalema, zničením chrámu a odvedením elít z Palestíny do Babylona bola ukončená chrámová bohoslužba pre Boží ľud. Keď nebol chrám, nemohli byť ani obete. Po Nabukadnecarovej smrti vládol v Babylone kráľ Evil-Marduk, ktorý bol však neskôr zavraždený svojim švagrom Nergalšarusurom. Po jeho smrti prevzal vládu Nabonid. Ten začal presadzovať boha Sína (boh mesiaca) pred Mardukom a tak sa mu bývalí Mardukovi kňazi stali nepriateľmi. Kvôli tomuto náboženskému rozvratu musel odísť do Arabskej púšte a vládu v Babylone prenechal svojmu synovi Belšacarovi. Medzi tým severne od Babylona začala mocnieť Médo-Perzská ríša s mladým kráľom Kýrusom. Ten najskôr dobyl Elam, potom rozšíril svoju ríšu až do Indie, až bola jeho sila dostatočná k tomu, aby zaútočil na Babylon.

¹³ tamtiež, str. 5.

¹⁴ Druhý prístup hovorí o tom, že najskôr do Jeruzaléma prišiel Nehemiáš a až potom Ezdráš (počas Nehemiášovho druhého funkčného obdobia). Tento prístup však nemá silné biblické ani historické podklady. Tretí prístup úplne oddeľuje pôsobenie Nehemiáša od Ezdráša, ktorý podľa tejto teórie do Jeruzalema prišiel až po skončení Nehemiášovho pôsobenia. Tretí prístup si u niektorých vykladačov získal popularitu, no stále najrozumnejšie odpovede nám dáva tradičný prvý prístup. Viac o tejto téme vid' kapitolu "Historical background" in FENSHAM, F. Ch. The New International Commentary of the Old Testament: *The Book of Ezra and Nehemiah*.

¹⁵ FENSHAM, F. Ch. The New International Commentary of the Old Testament: *The Book of Ezra and Nehemiah*. str. 6.

¹⁶ Táto pasáž je vybratá a preložená z: FENSHAM, F. Ch. The New International Commentary of the Old Testament: *The Book of Ezra and Nehemiah*. str. 9-16.

Cýrus bol osvieteným a tolerantným panovníkom. Po dobytí Babylona dovolil návrat všetkých presídlencov (nie len Židov)¹⁷ do svojich krajín, odkiaľ pochádzali, aby mohli vybudovať chrámy svojim bohom, kde by aj za Cýra prinášali pravidelné obete. Toto kráľovo počínanie sa samozrejme dotklo aj Judejcov a chrámového kultu v Jeruzaleme.

Cýrus zomrel počas vojenskej kampane v indických horách roku 525 pr. Kr. Kráľovstvo prevzal jeho syn Kambýses, ktorý sa preslávil dobytím Egypta. Počas Kambýsovej neprítomnosti roku 523 vypuklo v Perzii povstanie. Nejaký Gaumatus predstieral, že je Kambýsovým bratom, ktorého zavraždili pred niekoľkými rokmi. Kambyses zahynul v Palestíne roku 522 za záhadných okolností. Po jeho smrti sa Gaumatovi postavil jeden z Kambýsových generálov, ktorý stál za porážkou Egypta - Dárius. Počas vojny medzi Dáriom a Gaumatom niektoré satrapie v perzskej ríši ucítili príležitosť k osamostatneniu sa. Práve v tomto neistom čase proroci Ageus a Zachariáš inšpirovali Židov k tomu, aby dostavali chrám. Roku 519 pr. Kr. získal Dárius kontrolu nad celou svojou ríšou a to od Egypta po riekku Indus. Ríša pozostávala z veľkých provincií (Satrapie), tie spravovali satrapovia, ktorí boli zodpovední priamo kráľovi. Satrapie boli delené do menších provincií (Gubernie), ktoré spravovali guvernéri, a tí sa zasa zodpovedali satrapom. Tento základ bol položený ešte za kráľa Cýra, avšak Dárius videl v tomto rozložení štátnej moci slabinu v tom, že zverovala príliš veľkú moc do rúk satrapu, ktorý mohol podnieť vzburu proti kráľovi. Preto Dárius za satrapov vymenoval svojich priateľov, v každej satrapii ustanovil tajomníka, ktorý sa zodpovedal priamo kráľovi a mal dohľad nad satrapom a nakoniec kedykoľvek mohol poslať do ľubovoľnej satrapie štátneho tajomníka, ktorý v kráľovom mene riešil a prešetroval sporné prípady. Takto Dárius držal ríšu pevne vo svojej moci.

Táto štruktúra však spôsobovala až trojité zdanenie poddaných. Kráľ vyberal pre seba a pre ústrednú vládu dane od satrapov. Tí museli vyberať tieto financie plus financie pre vlastnú obživu od guvernéroov a guvernéri museli tieto financie plus financie pre vlastnú obživu vyberať od poddaných. Ak sa vládcovia kontrolovali, ríša pokojne fungovala, ale keď sa výdavky štátnej moci vyšplhali do astronomických výšin (ako za vlády Xerxa a Artaxerxa I.), veľmi rýchlo medzi obyvateľmi vznikali vzbury.

Dárius nebol len schopný organizovať vnútorné záležitosti svojej ríše, bol aj dobyvateľom. V západnej Malej Ázii mal Dárius súdnu právomoc nad rôznymi gréckymi mestami. Táto oblasť bola sršním hniezdom, skutočných nepokojov, ktoré vyvolali samotné grécke mestské štáty. Zároveň došlo k boju o nadvládu medzi obchodnými loďstvami Perzie a Grécka. Perzia mala to šťastie, že mala k dispozícii flotilu Féničanov, skúsených námorníkov a obchodníkov, ktorí sa plavili po Stredozemnom mori, aby predali svoje výrobky. Ich najsilnejším konkurentom bola grécka flotila, najmä Atény a jej spojenci. Je potrebné mať na pamäti, že Grécko netvorilo jednotu. Rôzne mestské štáty boli neustále proti sebe a miestne vojny často vypukli. Toto bolo v prospech Peržanov a perzské zlato sa používalo na zapáľovanie plameňov miestnych gréckych rozdielov. Situácia sa dostala na vrchol a Dárius

¹⁷ vid' FENSHAM, F. Ch. The New International Commentary of the Old Testament: *The Book of Ezra and Nehemiah*. str. 10.

sa rozhodol ukončiť grécky vplyv. Vstúpil na európsku pôdu s armádou 700 000 mužov, najväčšou vtedajšou armádou, veľkou aj podľa moderných štandardov. Najprv zaútočil na niekoľko miest západne od Čierneho mora, pravdepodobne prerušil dodávky dreva, ktoré Gréci používali na stavbu svojich lodí. Bol to však úplný neúspech, pretože miestna populácia utiekla hlbšie do krajiny potom, čo zničila svoje plodiny. Dárius nemohol pokračovať ďalej bez straty najväčšej časti svojej armády v dôsledku hladu. Potom sa rozhodol priamo zaútočiť na Atény. Dárius predtým poslal flotilu 600 lodí, aby porazil Grékov, ale väčšinu lodí zničila búrka neďaleko Athos. Druhá flotila bola odoslaná pod Datisom Médsnym. Datis bol úspešnejší a pristál v Eretrii. Ale tu Datis urobil diplomatickú chybu. V meste sa ľudia nezhodli na tom, či sa majú Peržanom podrobiť. Mesto bolo Peržanmi vzaté po zrade. Po dobytí mesta sa Datis rozhodol úplne ho zbúrať a vziať celú populáciu do otroctva, dokonca aj ľudí, ktorí boli spojencami Peržanov. Výsledkom tejto chyby bolo, že mestské štáty, ktoré boli za Perziu, sa zhromaždili na stranu Atén. Obrovská armáda Peržanov bola proti Grékom na maratónskej nížine. Atény a ich spojenci zaznamenali výrazné víťazstvo ešte predtým, ako prišli váhaví Sparťania, aby im pomohli. Po tomto neúspechu perzskej nadvlády zostali Gréci na chvíľu na pokoji. Biblické pramene opisujú situáciu na začiatku panovania Dária. V roku 519 pr. Kr., ako sme videli, Dárius dostal pod úplnú kontrolu perzskú ríšu. To sa jasne odráža v prieskumoch guvernéra Trans-Eufratskej provincie, ktoré sa týkajú práva Židov na obnovu chrámu (Ezd. 5–6). Objavený Cýrov výrok im dal toto právo a Dárius ho potvrdil. Chrám bol dokončený a zasvätený ešte v prvých rokoch Dária. Pozitívny postoj kráľa voči Židom a Judsku sa musí interpretovať nielen ako pokračovanie politiky Cýra, ale aj ako politicky výhodný pre kráľa. Egypt bol dobytý iba v roku 523 pr. Kr. a bolo potrebné mať tak lojálne subjekty, ktoré boli blízko Egypta, ktorý bol vždy problematickou krajinou. Musíme tiež pamätať na to, že v tom čase Júda tvoril súčasť celého systému perzskej provinčnej vlády vrátane ich systému zdaňovania. Po prestavbe chrámu sa zdá byť pravdepodobné, že bol zavedený systém desiatkov, aby bol funkčný chrámový kult. To znamená, že Židia v Judsku, už tak veľmi chudobní, museli platiť štvornásobnú daň za kráľa, satrapu, guvernéra miestnej provincie a desiatok do chrámu. Bola to skutočne veľká záťaž.

Dárius bol nahradený v roku 486 pr. Kr. jeho synom Xerxom. Jeho dlhá vláda až do r. 465 pr. Kr. sa odráža iba v jednom verši v Ezdrášovi (Ezd. 4,6) a v príbehu Ester. Naše vedomosti o ňom pochádzajú hlavne z gréckych zdrojov, ktoré mu boli nepriateľské, pretože sa rovnako ako jeho otec rozhodol zaútočiť na Grécko veľkou armádou. Zhromaždil impozantnú armádu a zhromaždil obrovskú flotilu, aby raz a navždy vyriešil problém s Aténami. Lahko premohol mestské štáty severne od Atén a potom sa mu podarilo dobyť Atény. Posledný odpor na zemi bol prerušený pri Isthme neďaleko Korintu. Ale na mori bolo konečné víťazstvo stále žiaduce. V Salamise sa bojovalo o more a bitka skončila veľkým víťazstvom Grékov. Po zastavení dodávok lodí pre perzskú armádu museli čo najrýchlejšie ustúpiť. Výsledkom bolo, že po druhýkrát za desať rokov (maratón v roku 490 a Salamis 480) Gréci zvíťazili nad Peržanmi. Toto víťazstvo neznamenal, že Gréci boli schopní dobyť perzské územie; podarilo sa im iba udržať si nezávislosť a mať voľnú ruku v obchode v Stredomorí.

Zároveň postupne podkopávali perzský vplyv, hoci Peržania stále používali svoje zlato, aby udržali Grékov rozdelených. Xerxes zdedil po svojom otcovi zavedené a organizované impérium. Perzská vláda a štátna služba fungovali dobre. Xerxes bol však arogantným a nestálym kráľom, ktorý mal rád extravagantné večierky. V jeho hárme sa občas objavili problémy. To malo nepriaznivý vplyv na stabilitu štátu. Xerxes mal tiež luxusný dvor a na jeho zaplatenie sa museli vyberať dane. Vyššie dane viedli k nespokojnosti v provinciách. Ľudia nechápali, prečo by mali byť zdanení, aby zaplatili za extravagancie na dvore ďaleko v Perzii. Ale Dárius usporiadal svoj štát tak dobre, že sa provincie dali pevne držať. Dárius však bol spravodlivým kráľom, ktorému sa dalo veriť; Naopak, Xerxes bol nestály a nespoľahlivý. To bol začiatok úpadku ríše, ktorá musela trpieť za nespoľahlivých kráľov, hoci trvala viac ako storočie. Artaxerxes (Longimanus) sa stal kráľom v roku 465 pr. Kr. a kraľoval až do 424. Preto bol podľa našich vyššie uvedených analýz kráľom v období Ezdráša a Nehemiáša. Celé úsilie Artaxerxovo, počas jeho dlhej vlády, bolo udržať jeho impérium neporušené. Občas sa musel vysporiadať s vnútornými nepokojmi, ktoré zapríčinilo najmä pokračovanie v otcovej politike. Dvor zostal luxusný a výdavky sa rýchlo zvyšovali. Herodotos, grécky historik, ktorý navštívil Perziu za vlády Artaxerxa, nám poskytuje zoznam daní. Babylonia bola oddelená od provincie Eufkrat a bol k nej pridaný Cyprus. Musíme mať na pamäti, že Júda tvoril súčasť tejto provincie. Podľa Herodota musela provincia Eufkrat platiť kráľovskému dvoru 350 talentov zlata, čo je skutočne veľká záťaž. Následne sa postupovalo tak, že zostávajúce zásoby zlata po odpočítaní výdavkov dvora, boli uložené. Výsledkom bolo, že zlato sa stalo vzácnym a že ríša mala v obehu menej zlata. Z hospodárskeho hľadiska to bola zlá politika. Je preto pochopiteľné, že sa rozvíjali nepokoje a vzbura. Artaxerxes sa musel vyrovnáť s dvoma povstaniami na začiatku svojej vlády, v čase Ezdráša a Nehemiáša. Prvé povstanie vypuklo v Egypte, ale nesúviselo s grécko-perzskými konfliktami. V Stredozemnom mori sa stále bojovalo o nadvládu nad námorným obchodom. Aténčania pod vedením Perikla sa rozhodli zaútočiť na ostrov Cyprus, jedenu z perzských pevností na kontrolu námorného obchodu v Stredomorí. Ich cieľom bolo prerušiť perzskú nadvládu východného Stredomoria. Predtým, ako to dokázali, vypuklo v Egypte povstanie, v ktorom bol vodcom Inarus, Egyptan a potomok saitskej dynastie. Aténčania sa potom rozhodli pomáhať Egyptanom v ich boji proti Peržanom. Spočiatku mali v rokoch 460 a 459 pr. Kr. úspech proti Peržanom. V roku 459 bol v perzských rukách stále len malý pásik pôdy. Peržanom bolo jasné, že jediný spôsob, ako sa dostať von, bolo nejakým spôsobom odvrátiť pozornosť Aténčanov. Podarilo sa im podplatiť Spartánov zlatom, aby zaútočili na Atény. Okamžitým výsledkom bolo, že sa Aténčania museli stiahnuť z Egypta, aby sa bránili proti svojim prapôvodným nepriateľom. Samotní Egyptania sa nezhodovali s porážkou novej veľkej perzskej armády pod perzským šľachticom Megabyzom. Peržania potlačili povstanie v roku 456. Podľa nášho názoru v tejto dobe neistoty Artaxerxes vyslal Ezdráša na jeho náboženskú reformu v Judei. Z politického hľadiska to bol len správny postoj, aby upokojil svoje židovské subjekty tak blízko hraníc Egypta. Judsko bolo v istom zmysle nárazníkovým pásmom, a preto bolo veľmi dôležité pre Peržanov. Z tejto udalosti sa vyvinula druhá vzbura. Megabyzus, generál perzskej armády v Egypte, bol súčasne satrapom provincie Trans-Eufratskej, hraničiacej s Egyptom. Keď porazil Egyptanov a malú grécku armádu, ktorá zostala po odchode aténskej armády, Megabyzus veľkoryso sľúbil zajatému egyptskému Inarovi a niektorým gréckym generálom ich prepustenie po vojne. Bolo to v súlade s

tolerantnou politikou predchádzajúcich perzských kráľov, ako je Cýrus a v menšej miere aj Dárius. Kráľova matka, bývalá manželka Xerxa, však požadovala ich smrť. Artaxerxes si nebol istý, čo má robiť, ale nakoniec sa vzdal želaniu svojej matky. To prišlo ako úder Megabyzovi, pretože dal čestné slovo svojim nepriateľom, že ich prepustí. Vrátil sa do Eufratu a nakoniec začal s povstaním proti perzskému kráľovi v roku 449 pr. Kr. Povstanie, ktoré Artaxerxes nedokázal potlačiť. Po chvíli sa Megabyzus rozhodol, že sa vyjadril a znova sa stal lojálnym. Kráľ ho ospravedlnil a on pokračoval vo svojej práci ako satrapa.

Je dôležité poznamenať, že krátko po vzbure Megabyza, bolo Nehemiášovi umožnené ísť do Jeruzalema, aby prestavali múry a usporiadali provinciu Judsko. Nehemiáš bol lojálnym k Artaxerxovi a bolo mu možné veriť. Za týchto okolností bolo veľmi dôležité, aby mal Artaxerxes lojálneho guvernéra v jednej z jeho menších provincií. Je teda zrejmé, že Artaxerxes mal problémy udržať svoju ríšu neporušenú. Gréci boli pripravení využiť každú príležitosť na oslabenie perzskej autority. Veľké daňové zaťaženie vyvolalo v perzskej ríši nepokoje. Na dvore bolo množstvo intríg a boli plánované a vykonávané vraždy. Pomaly sa otvárala cesta veľkému macedónskemu Grékovi Alexandrovi, dobyť Perzskú ríšu o viac ako storočie neskôr.

3. Teológia Ezdráša-Nehemiáša

Do teologického posolstva knihy Ezdráš-Nehemiáš sme už čiastočne nahliadli v podkapitole "1.2 Názov knihy". Výbornú prácu v tejto oblasti odvieďla ESKENAZIOVÁ¹⁸, ktorá teologické posolstvo tejto knihy zhrnula do troch tém, ktoré sa ozývajú v celej knihe. Keďže Ezdráš-Nehemiáš spolu s knihami Paralipomenon sú najmladšie starozmluvné knihy, dobový posun oproti inej SZ literatúre je poznateľný aj v teológii a to v týchto troch oblastiach:

- 1.) Posun od vodcov k obci;
- 2.) Posun v chápaní svätosti konkrétnych miest;
- 3.) Posun od ústneho podania k autorite písaných dokumentov.¹⁹

3.1 Posun od vodcov k obci

Už od čias patriarchov sa stará zmluva sústreďuje na Bohom obdarených jedincov (Abrahám, Mojžiš, Jozue, sudcovia, Dávid, Šalamún, Daniel,...). Obzvlášť v kráľovskej dobe sa pozornosť upriamuje na kráľov. Ak je kráľ verný Bohu, potom je verný aj ľud, a naopak, ak je kráľ bezbožný, potom aj ľud odpadáva od Hospodina. V poexilnom období sa situácia mení, pretože aj keď sa Boží ľud počas nadvlády perzskej ríše môže vrátiť do zaslúbenej zeme, Judsko už nemá kráľa, ktorý by vládol nezávisle. Sú pod mocou Peržanov. Napriek tomu, že kniha má svoje výrazné postavy (najprv Zerubábel s Jošuo a neskôr Ezdráš s Nehemiášom), tieto postavy sú zapojené do činnosti obce. "Obec plní úlohu vybudovania

¹⁸ ESKENAZI, T. C. *In an Age of Prose: A Literary Approach to Ezra-Nehemiah* (Atlanta: Scholars, 1988).

¹⁹ DILLARD, R. B. LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*. str. 176.

chrámu a jeruzalemských hradieb. Ľud sa nakoniec obráti k Hospodinovi v spoločnom vyznaní svojej vernosti."²⁰

3.2 Posun v chápaní svätosti konkrétnych miest

Aj keď by sme mohli povedať, že stavba chrámu je hlavnou témou knihy Ezdráš-Nehemiáš, napriek dostavbe chrámu dielo nie je dokončené. Je potrebné dobudovať múry Jeruzalema. Ale ani dobudovanie mestských hradieb nie je dokončením diela. Sú to len dva kroky, ktoré predchádzajú tomu najdôležitejšiemu - náboženskej obnove Božieho ľudu. Svätým nie je len chrám, posvätené sú aj hradby. To poukazuje na posun od vnímania svätosti chrámu, k svätosti celého mesta. No mesto netvorí len hradby, budovy a brány, ale predovšetkým jeho obyvatelia. Samotnou stavbou chrámu a mesta sa buduje aj pospolitosť Božieho ľudu. Prekonávaním prekážok a útrap vzájomnou pomocou a dôverou Hospodinovi sa buduje skutočný chrám Ducha Božieho v srdciach jeho ľudu.

3.3 Posun od ústneho podania k autorite písaných dokumentov

Písomné dokumenty v knihe Ezdráš-Nehemiáš hrajú veľmi dôležitú úlohu. Či už sa jedná o kráľovské výnosy a rôznu korešpondenciu, skrze ktoré je možný návrat ľudu do vlasti a vybudovanie chrámu a mesta, až po Mojžišovu knihu zákona, na základe ktorej je umožnená náboženská reforma. "Na konci knihy Ezdráš-Nehemiáš čítame o svätom ľude žijúcom vo svätom meste."²¹

Záverom

Môžeme vidieť, že kniha Ezdráš-Nehemiáš tvorí akýsi prechodník medzi Starou zmluvou a Novou zmluvou. Ako Ezdráš-Nehemiáš, tak aj knihy Paralipomenon (ktoré uzatvárajú hebrejskú Bibliu) majú otvorený koniec. Jednoducho povedané, Stará zmluva očakáva Novú zmluvu. Dokonalosti ešte dosiahnuté nebolo. "Ezdráš-Nehemiáš dosvedčuje rozšírenie svätosti za hranice chrámu na celé mesto Jeruzalem. Napriek tomu tu bola silná deliaca čiara medzi svätým a sekulárnym, čistým a nečistým. Až Ježiš Kristus zbúral múr, ktorý rozdeľuje. Svojou obeťou odstránil nie len oponu oddeľujúcu svätýňu svätých od ostatného stvorenia, ale aj rozdelenie medzi Židmi a pohanmi."²²

Ezdráš-Nehemiáš práve svojimi posunmi od jednotlivcov k spoločenstvu, od svätej budovy k svätej obci a od ústnej tradície k svätým autoritatívnym spisom má čo povedať aj postmodernému človeku v dvadsiatom prvom storočí.

²⁰ tamtiež

²¹ DILLARD, R. B. LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*. str. 176.

²² tamtiež, str. 177.

Použitá literatura

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. s. 1574. ISBN 978-3-438-05222-3.

DILLARD, R. B. LONGMAN, T. *Úvod do Starého zákona*. 2. vyd. Praha: Návrat domů, 2011. s. 450. ISBN 978-80-7255-244-3.

FENSHAM, F. Ch. *The New International Commentary of the Old Testament: The Book of Ezra and Nehemiah*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co. 1982. s. 268. eISBN 978-1-4674-0585-0. [Kindle version].

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. s. 630. ISBN 80-7172-865-9.

MACARTHUR, John. *Starý Zákon: Komentář verš po verši*. Kroměříž: Didasko, 2015. 1153 s. ISBN 978-80-87587-17-1.

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská Bible a dějiny: Úvod do starozákonní literatury*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2015. s. 376. ISBN 978-80-7429-541-6.

VANGEMEREN, A. W. (ed.). *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan, 1997. 1296 s. ISBN 978-0-310-49978-7.

WILLIAMSON, H. G. M. *Word Biblical Commentary: Ezra-Nehemiah*, vol. 16. Grand Rapids: Zondervan, ePab edition 2018. s. 566. ISBN 978-0-310-58836-8.